

ปริศนาสำหรับเด็ก

ที่สะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมชาวใต้

จวน ชูส่งแสง

การผูกปริศนาสำหรับเด็ก เป็นการฝึกสมองลงปัญญา ให้เด็กมีความคิด มีไหวพริบปฏิภาณ ให้คิดตรม ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เป็นมรดกทางภาษาของชาวบ้านที่น่าชื่นชม ที่สำคัญยังสะท้อนให้เห็นภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสังคม การศึกษาปริศนาสำหรับเด็กจึงเท่ากับศึกษาสังคม ปริศนาสำหรับเด็กเป็นเหมือนสิ่งจารึกประวัติศาสตร์ชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไว้อย่างดีและถูกต้องที่สุด

นอนคว่อมเห็นลาย นอนหงายเห็นตับ ไอ้ไทรหา

เป็นปริศนาที่สะท้อนให้เห็นสภาพบ้านเรือนว่า ชาวใต้นั้น มีบ้านหลังคามุงจาก พื้นบ้านปูด้วยเสื่อ ซึ่งสภาพเหล่านี้นานไปข้างหน้าอาจหาดูไม่ได้

ไอ้ไทรหา ไหยสูงเทียมเขาเขี้ยว กินคนเดียว เมาเหม็ดทั้งเมือง

ปริศนานี้สะท้อนให้เห็นความคิดความเชื่อชาวใต้ว่าเรื่องจันทรคราสเรียก “เดือนเป็นจันทร์” ที่ว่า กินคนเดียว เมาเหม็ดทั้งเมือง มีความคิดที่แบบยลแฝงอยู่

ปริศนาสำหรับเด็กที่เรียบเรียงมานี้ มุ่งเน้นปริศนาที่เป็นประโยชน์เพื่อการศึกษา และได้แสดงแนววิจารณ์ไว้พอเป็นแนวทาง เหมาะที่จะเลือกทายเด็กให้เหมาะกับวัย เพื่อฝึกสมองลงปัญญาได้เป็นอย่างดี มีอยู่หลายประเภทดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปริศนาที่เกี่ยวกับพืชผักผลไม้

ปริศนาที่ให้เด็กมีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติอันฝึกให้เด็กเป็นคนช่างสังเกตจดจำ ความเจริญเติบโต และการเปลี่ยนแปลงของพืชผักผลไม้ต่างๆ เหมือนต่ายยได้สอนวิชาชีววิทยาแก่บุตรหลานในทางอ้อม ดังตัวอย่างปริศนาต่อไปนี้

ไอ้ไทร ไหยในหนาม ไม่งามกะหอม (ทุเรียน)

ฝึกให้สังเกตลักษณะและคุณสมบัติของทุเรียนที่อยู๋ภายในเรือนรูปที่ไม่งาม

ไอ้ไทร เม่อแกรองนอน เม่อออนต้อมจุ่ม (ไม้ไผ่)

ฝึกให้รู้จักสังเกตประโยชน์ของต้นไผ่ ว่ามีประโยชน์ทุกระยะและทุกส่วน ที่ใช้รองนอนก็คือทำฟากเรือน เมื่อยังเป็นหน่ออ่อนๆ ก็ต้มเป็นเครื่องจิ้มเป็นต้น นี่เป็นเพียงตัวอย่างที่ชี้แนะ

เถ็กๆ มุ่งผ้า พอใหญ่ขึ้นมาแก้เปลือย ไอ้ไทรหา (ต้นไผ่)

มีดารอบหัว เอาตัวไม่รอด ไอ้ไทรหา (สับปะรด)

เป็นปริศนาที่ให้เห็นลักษณะเด่นของสัปประต และแทรกสอนคติธรรม

เหล็กแดงแยงโหยใต้หญ้า คนทั้งปวรามาหาเหล็กแดง (ขมื่น)

บอกให้รู้ธรรมชาติของขมื่น เป็นหัวฝงอยู่ใต้ดิน และชาวใต้นิยมเอาขมื่นมาประกอบเป็นเครื่องแกง

ไฉ่โหลหา ขนตกลีบหา หลังกาไม่เปียก (ใบบัว หรือ ใบบอน)

แรกเกิดพินัยน์งอใหญ่ พอนานๆ ไปน่องใหญ่พินัยน์ (มะม่วงหิมพานต์)

ให้สังเกตการเจริญเติบโตของผลมะม่วงหิมพานต์ ซึ่งมีเมล็ดอยู่ข้างนอกและโตกว่าผล แล้วผลค่อยๆ โตขึ้นเรื่อยๆ ส่วนเมล็ดคงเท่าเดิมในที่สุดผลจึงโตกว่า (พี่คือผล น้องคือเมล็ด)

ไฉ่โหลหา เด็กดำนอนในมุ้งขาว เรือนปั้นยา หลังกาเขียว (น้อยหน้า)

ไฉ่โหลหา ต้นเท่าแขน ใบแบนเลี้ยว (อ้อย)

ไฉ่โหลหา ต้นเท่าหม้อ เป็นโลกข่อเดียว (กล้วย)

ไฉ่โหลหา ต้นเท่านิ้วก้อย พระนั่งห้าร้อยไม้หัก (พริก)

ไฉ่โหลหา ต้นเท่านิ้วก้อย ใบห้อยถึงดิน (ตะไคร้)

ไฉ่โหลหา ต้นเท่านิ้วก้อย ใบห้อยถึงดิน เอาโลกมากิน ไม่หมิ่น ไม่เบียด (ข้าว)

ไฉ่โหลหา ยาก้าไม่ใช่ยาเรา ยาของเขาพลอยเรียกยา (ยาหนัด - สัปประต)

ไฉ่โหลหา ต้นเท่าสายปึง แดกกิงราหว่า (สาหร่าย)

ไฉ่โหลหา ใบเป็นจักร โลกักรอบคอ (มะละกอ)

ไฉ่โหลหา ดึกสามชั้น ป่องกันวาริ ดวงมณีโหยใน ธงชัยโหยบน (มะพร้าว)

ไฉ่โหลหา พระอินทร์หน้าเขียว พลัดลงเขียวแตก (มะพร้าว)

ไฉ่โหลหา เล็ก ๆ ฟูงผ้า พอใหญ่ขึ้นมา เอาผ้าโพกหัว (มะเขือ)

ไฉ่โหลหา หนึ่งหุ้มขน ขนหุ้มโคก โดกหุ้มเนื้อ เนื้อหุ้มน้ำ (มะพร้าว)

ไฉ่โหลหา ต้นเท่าโพน โลกโหยนไปไกล (ต้นยาง)

ไฉ่โหลหา ต้นสามเหลี่ยม ใบเทียมดอก โคท่ายออก ได้เมี่ยงาม (ต้นกก)

ไฉ่โหลหา ต้นเท่าลำเรือ ใบห่อเกลือไม่เหม็ด (สน)

ไฉ่โหลหา มาแต่เมืองสูง งอกขนในพุง ให้พ่อสูงปิบ (มะนาว)

ปริศนาที่เกี่ยวกับสัตว์

ไฉ่โหลหา ตัวเท่าเข็ม กินมันเต็มถ้วย (หิด)

สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านรักษาหิดด้วยวิธีของชาวบ้าน คือใช้น้ำมันมะพร้าวผสมด้วยเครื่องสมุนไพร

ไฉ่โหลหา เสาสองเสา จากสองตับ นอนไม่หลับ ลูกขึ้นร้องเรือ (ไก่ขัน)

ไฉ่โหลหา เสติ้นยันธรณี สองมือยหน้าผาก ออกโลกมากไม่เหมือนแม่ (แมลงวัน)

ให้เห็นลักษณะของแมลงวันตลอดจนการออกไข่และการเจริญซึ่งผิดกับสัตว์อื่นๆ

ไฉ่โหลหา สองตีนชี้ฟ้า ก้มหน้าลงดิน ข้าวน้ำไม่กิน แพนดินก้าไม่เหยียบ (คางคก)

ให้สังเกตความเป็นอยู่ที่แปลกของค้างคาว

ไอ้ไรรหา เจ็กกำไม่ใช่เจ็ก ญวนกำไม่ใช่ญวน เทียวตือนว โหยกลางเวหา (แมงมุม)

ฝึกให้เด็กสังเกตวิธีทำรังเพื่อหาอาหารของแมงมุม

ไอ้ไรรหา หน้าแล้งเข้าถ้ำ หน้าน้ำเทียวจร ไข่มวยเหมือนมอญ นามกรว่าไทร (หอยโข่ง)

ไอ้ไรรหา เสตินกินน้ำบอสูง (กระรอก)

ไอ้ไรรหา เสติน หางห้า นาวาสอง ลอยล่องเข้ามาในสากล โทกหัวมิดชิด เหน็บกริชติดบน นายสองคน
ตัวหัวไม่มี (กิ้ง)

ไอ้ไรรหา แห่ลี้กแดงแยงใต้ดิน ลังคนกิน ลังคนไม่กิน (ปลาไหล)

ไอ้ไรรหา เสตินเดินมา หลังคามุงเบื่อง (เต่า)

ไอ้ไรรหา แปรตืนเดินมา หลังคามุงล้างสี (ปู)

ไอ้ไรรหา แปรตืนเจ้าป็นขึ้นทางช่อง สงเสียงร่ำร้องโหยปากไห ต้องชอกช้ำระกำใจ ตัวกูจะบรรล้วยด้วยน้ำเกลือ
(ปูเค็ม หรือ ปูเปียว)

ไอ้ไรรหา ดำเหมือนกา บินมาเหมือนนก ปีกเสตินหก บินผลกเข่ารู (แมลงภู่)

ไอ้ไรรหา โลกเท่าแม่ขัน (นกเขา)

ปริศนานี้เป็นเชิงไหวพริบเพราะในภาษาได้มีความหมายเป็นสองนัย โลกเท่าแม่ขัน หมายถึง มีลูกตัวโตเท่าขันใบใหญ่
ก็ได้ แต่ในที่นี้หมายถึงเมื่อลูกตัวโตเท่าแม่ถึงจะขันได้

ไอ้ไรรหา ตาแปะหลังโกง ลงน้ำไม่ขัน (เบ็ด)

สัตว์ไทร สิบขาตาติดตัว ไม่มีหัวไม่มีหาง (ปู)

ไอ้ไรรหา ดึกทำกับดาบ ใจอาฆาต ตายเพราะคนยอน (มดแดง)

ไอ้ไรรหา ไม่มีแข่งไม่มีชา เวลาไปมาใช้ปากเดิน (หอย)

ปริศนาที่เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากินของชาวบ้าน

ไอ้ไรรหา ต้นเท่าปั้งโลกวังดังฉา (แห)

ไอ้ไรรหา ไ้กลมขมไ้แบน สงจมแน่น ไ้แบนหลุหละ (จอบ)

ไอ้ไรรหา ไปเท่าบึงนา มาเท่าแม่ไก (แห)

ไอ้ไรรหา ต้นยาวเกือบวา กินพสุธาเป็นอาจณ (จอบ)

ไอ้ไรรหา สองตืนตรันธรณี หางยาวรี ปากฟ่นน้ำ (โพงวิดปลา)

ต๋อยหัวเพื่อนแล้ว ทุบหัวเพื่อนเล่า (หลักวัว)

ไอ้ไรรหา สาว ๆ ชาวนา ร้าไปร้ามา อิมหมีพีมัน (หญิงดำข้าว)

สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านกินข้าวสารซ้อมมือและเป็นงานของผู้หญิง เป็นเชิงบอกไว้ในตัวด้วยว่าข้าวสารซ้อมมือ
มีวิตามินดีช่วยให้ร่างกายสมบูรณ์

ไอ้ไรรหา กลมเกลี้ยงคล้ายพระจันทร์ ต้นพุงสาว ๆ (กระดัง)

สะท้อนให้เห็นว่า การดำข้าว ฝัดข้าวเป็นงานของผู้หญิง

ไอ้ไรรหา เสตินป็นยัน ลันธรณี หันสามที่ ขี้อบตัว (ครกสี)

แสดงว่าชาวไต้มีวิธีทำข้าวเปลือกให้เป็นข้าวกล้องโดยสีด้วยครกสี ก่อนนำไปห้อมเป็นข้าวสาร

ไอ้ไทรหา หน้าสั้นฟันขาว หางยาวที่สุด โคทายไมโลก ไมใช่โลกมนุษย์ (จอบ)

ไอ้ไทรหา ตัวดำ ฟันขาว หางยาวที่สุด ขึ้นบาป่าหุด (ขวาน)

ไอ้ไทรหา นางคอออน กินกอนทุกวัน (ทัพพี)

ไอ้ไทรหา ข้างบนกดหยุกๆ ข้างล่างเป็นทุยๆ ข้างบนดีใจ (คนลุ่มปลา)

ไอ้ไทรหา ควายตายได้ตันเขือโคไปก้าเถือ ไคมาก้าเถือ (หินลับมีด)

ไอ้ไทรหา ช้างसानลอยน้ำมา มีแตงาไม่มิงวง (ไซดักปลา)

ไอ้ไทรหา โคนเป็นไม้ ตรงกลางเป็นหวาย ปลายเป็นพรก (กระจ่า)

ไอ้ไทรหา หนูก้าเสา หนีก้าเสาเรือเกาแล่นกลาง นางทั้งห้านั่งถ้ำเรือเกา (คนทอหูก)

สะท้อนให้เห็นว่าชาวไทยไต้สมัยนั้นนิยมทอผ้าใช้เอง

ไอ้ไทรหา ไอ้ขาวนอนในปัก คนไม่ผลักไม่ยกขึ้น (ครกตำข้าว)

ไอ้ไทรหา ไอ้แดงแยงวานไอ้ดำ ไอ้ดำร้องไห้ น้ำลายฟูม (คนหุงข้าว)

ไอ้ไทรหา นิ่งหนี่ ชี้นู (คนตกเบ็ด)

ไอ้ไทรหา หรี้งหรี้งหรีด ตัวเท่าหิด งอกหางสองเส้น (เข็มเย็บผ้า)

ไอ้ไทรหา ขึ้นโกร้ง ลงแกร็ก ห้ายเด็กๆ คนเฒ่าอยาบอก (คนขึ้นตาล)

ปริศนาที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

ไอ้ไทรหา ต้าเตี้ยต้าต้อบ ไม่ได้ไม้สอย สอยไม่ได้ (คนแคระได้)

แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านตามไต้ซึ่งทำด้วยเปลือกใบไม้ผุ คลุกกับน้ำมันยางแล้วห่อด้วยใบไม้เป็นลำๆ ต้องใช้ไม้เขี่ยเข้าออกตลอดเวลา

ไอ้ไทรหา นกกดตาแดง น้ำแห้งตาย (ตะเกียง)

ไอ้ไทรหา พ่อแม่ไม่แข่งไม่ดา ไปนั่งชายป่า ทำหน้าผู้ยี้ (คนถ่ายอุจจาระ)

สะท้อนให้เห็นด้านสุขอนามัยของชาวบ้านว่ายังไม่ดีพอ ไม่มีการทำส้วมใช้

ไอ้ไทรหา นิ่งบนขอน หยอนขาดหยอนขาด (คนถ่ายอุจจาระ)

ไอ้ไทรหา เสต็นเกาะฝา อ้าปากกินคน (มุ้ง)

ไอ้ไทรหา ไอ้ฉีกกินหญ้าปากถ้ำ (คนโกนหนวด)

ไอ้ไทรหา ไอ้ฉีกกินหญ้ารอบปลวก (คนตัดผม)

ไอ้ไทรหา เสคนหาม สามคนโห คนไม่โม่ อยู่ข้างบน (คนหามศพ)

แสดงถึงประเพณีการตายของไทยไต้ ว่าชาวไต้มีภูมิธรรมเมื่อใครตายลงก็ต้องช่วยกันจัดการเรื่องศพ

ไอ้ไทรหา พระหนอนอนกลาง พระนางนอนริม พระหนอลูกขึ้นถ้ำ ยิ้มแต่ๆ (ไม้ขีดไฟ)

ไอ้ไทรหา หลักปักไว้ในหนอง คนหนูไปต้อง คนหนึ่ไปต้อง (ไม้จิ้มฟัน)

แสดงว่าชาวไต้นิยมกินหมาก และทุกเรือนมีเขี่ยนหมากไว้ต้อนรับแขก

ปริศนาที่ได้จากการสังเกตปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ

แสดงว่าชาวบ้านเป็นนักสังเกตจดจำ และพยายามหาเหตุผลจากธรรมชาติ บางเรื่องเมื่อหาเหตุผลไม่ได้ก็กลายเป็นความคิดความเชื่อไป

ไอ้ไทรพา คั่นเบ็ดเจ็ดห่วง ข้ามคุ้งพระยาแมน โคทหายได้จะให้แหวน (รู้งินน้ำ)

ปริศนานี้ชี้ให้เห็นว่าชาวใต้สังเกตพบเหมือนกับนักวิทยาศาสตร์ทั้งหลายว่าสีของรู้งินน้ำมีเจ็ดสี แต่ไม่ทราบว่าเป็นอะไร จึงเชื่อว่าเป็นตัวรู้งินมากินน้ำ

ไอ้ไทรพา ขาไปสองคน พอมืดฟ้ามัวฝน กลับมาคนเดียว (เงา)

เป็นปริศนาที่มุ่งสอนให้เด็กได้เข้าใจว่าเงาเกิดจากแสงสว่าง เมื่อไม่มีแสงสว่างก็ไม่มีเงา

ไอ้ไทรพา ดินเดียวเหนียวฉนวน สองปีกวี ร้องก้องเวหา (กังหัน)

แสดงว่าชาวใต้มีความเข้าใจเรื่องเสียง ว่าเสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนและรู้จักทำกังหัน

ไอ้ไทรพา เพื่อนนั่งใกล้ ๆ เฝือกตั้งฉาย ไม่ได้ยิน (เงาตัวเอง)

ปริศนาที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี

ไอ้ไทรพา นารีมีรู ทองคำเข้าอยู่ในรูนาอี (ตุ้มหู)

สะท้อนให้เห็นว่าหญิงชาวใต้นิยมใช้ตุ้มหูทอง

ไอ้ไทรพา ทั้งตัวมีแต่ตา เหตุไหรณามาโลกตี ปีกหางกำไม่มี ทำไมเล่าเจ้าไรรบิน (ตะกร้อ) ปริศานี้สะท้อนให้เห็นว่าการเล่นตะกร้อเป็นกีฬาของไทยมานาน

ไอ้ไทรพา คั่วแล้ว แกงกินแล้ว ยังแต่โลกแก้ว ปล้าโหยโครงเครง (รูปหนังตะลุง)

แสดงให้เห็นว่าชาวใต้นิยมเล่นหนังตะลุง และรูปหนังตะลุงที่นำมาเชิดนั้นทำจากหนังวัวหรือหนังควาย

ไอ้ไทรพา เสเหลียมจัตุรัส ท้าวพรหมทัดขึ้นครองเมือง บาวไพร่ตายเปลือง เหลือแต่เจ้าเมืองออกรบกัน (หมากรุก)

แสดงว่าการเล่นหมากรุก เป็นการละเล่นของไทย ที่แพร่หลายมานานแล้ว และไทยได้รู้จักชื่อท้าวพรหมทัดดีอันแสดงว่ารู้เรื่องวรรณคดีเรื่องนี้ด้วย

ไอ้ไทรพา มาแต่เมืองจีน ตัดหัวตัดตีน กินคนทั้งเป็น (เลื้อ-กางเกง)

แสดงว่าประเพณีการแต่งกายที่ใช้เลื้อและกางเกงนั้น ได้แบบมาจากชาวจีนและส่วนใหญ่ซื้อจากจีน

ไอ้ไทรพา กลมๆ เท้าดำมพร้าว ไม่ง่าขาแยงไม่เข้า (นุ่งผ้าโจงกระเบน)

สะท้อนให้เห็นประเพณีการแต่งกายของหญิงไทยได้แต่โบราณว่านุ่งผ้าโจงกระเบน

ไอ้ไทรพา ต้นเท้าสายพาน ดอกบานเวหา (คนเล่นว่าว)

ไอ้ไทรพา โกงโค้ง โมงตึง มือหนึ่งลอก พอน้ำออก หรอยจ้ง หั้นหลังให้ (คนตัดยาง)

ปริศนาที่ถามให้ตอบโดยใช้สติปัญญาไหวพริบ

พระพายไอ้ไทร (ยาม)

เมืองไอ้ไทร เข้าแล้วออกไม่ได้ (เมืองไซ คือไซดักปลา เอาเมืองไทรบุรีเทียบ)

ไอ้ไทรพา สิบหูสองขา ทำฤทธาเอาขาแยงหู (ปีนโต)

ไอ้ไทรพา โหยข้างหน้า สุดตาแลเห็น (จมูก)

